

Achtung!

Dies ist eine Internet-Sonderausgabe des Aufsatzes
„New Manuscript Finds in St. Catherine’s Monastery. Part I–II“
von Jost Gippert (2009–2010).

Sie sollte nicht zitiert werden. Zitate sind der Originalausgabe in
ჰუმანისტარული კვლევები. წელიწდეული / *Studies in Humanities. Annual*
1, 2010, 103–122 und II, 2012, 170–184
zu entnehmen.

Attention!

This is a special internet edition of the article
“New Manuscript Finds in St. Catherine’s Monastery. Part I–II”
by Jost Gippert (2009–2010).

It should not be quoted as such. For quotations, please refer to the original edition in
ჰუმანისტარული კვლევები. წელიწდეული / *Studies in Humanities. Annual*
1, 2010, 103–122 and II, 2012, 170–184

Alle Rechte vorbehalten / All rights reserved:
Jost Gippert, Frankfurt 2012 / 2022

Jost Gippert
New Manuscript Finds in St. Catherine's Monastery

Part I

It is well known that St. Catherine's Monastery on Mt. Sinai hosts the largest collection of Georgian manuscripts outside Georgia. The catalogues compiled by Al. Tsagareli¹, N. Marr², Iv. Javakhishvili³, G. Garitte⁴, and El. Metreveli, C. Chankievi, L. Khevsuriani, L. Jghamaia, and R. Gvaramia⁵ comprise in all 108 items⁶ of which 12 have disap-

¹ Каталогъ грузинскихъ рукописей Синайского монастыря, *Православный палестинский сборник*, 10 = IV/1, pp. 193-240; also in the same author's *Сведения о памятникахъ грузинской письменности*, вып. 2 (Санкт-Петербург, 1889), pp. 51-98. Tsagareli's sojourn in St. Catherine's Monastery took place in 1882.

² *Описание грузинскихъ рукописей синайского монастыря* (Москва, 1940) (posthumous edition).

³ *სინის მთის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა / Описание грузинскихъ рукописей Синая* (თბილისი, 1947). The visit to Mt. Sinai was jointly undertaken by Marr and Javakhishvili in 1902.

⁴ *Catalogue des manuscrits géorgiens littéraires du Mont Sinai* (Louvain, 1956) (*Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, 165 / *Subsidia*, 9); Garitte visited the monastery in 1950, within the mission of the Library of Congress.

⁵ *ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, სინური კოლექცია*, ტ. I, გამოსაცემად მოამზადეს ელ. მეტრეველმა, ც. ჭანკიევმა, ლ. ხევსურიანმა, ლ. ჯღამაიამ (თბილისი, 1978); იქვე, ტ. II, გამოსაცემად მოამზადეს ც. ჭანკიევმა, ლ. ჯღამაიამ (თბილისი, 1979); იქვე, ტ. III, გამოსაცემად მოამზადეს რ. გვარამიამ, ელ. მეტრეველმა, ც. ჭანკიევმა, ლ. ხევსურიანმა, ლ. ჯღამაიამ (თბილისი, 1987).

⁶ 93 items in Tsagareli's catalogue, 98 in Garitte's; 11 items of Tsagareli's listing have no counterpart in Garitte's, and item no. 87 in the latter is not counted here as it is Armenian. Item no. 98 according to the numbering

peared⁷ and 7 have been removed to other locations.⁸ To the remaining 89 items, which may now be called the “Old Collection”, an even larger amount of Georgian manuscripts was added in 1975 when in the course of reconstruction work undertaken after a fire in the north eastern part of the monastery grounds, the remnants of far more than 1000 further codexes were found in the debris.⁹ Among them, about 150 manuscripts have been determined to be Georgian, and the catalogue prepared by Z. Aleksidze, M. Shanidze, L. Khevsuriani and M. Kavtaria¹⁰ gives a clear picture of the “New Collection” they constitute. The most important finds in the “New Collection” are the palimpsest manuscripts (Sin. georg.) N 13 and N 55¹¹ which contain, in their lower layer, the first and only manuscript remains of the Caucasian Albanians; these palimpsests have been the object of an

applied by Garitte is the papyrus Psalter appearing as no. 1 in Cagareli’s description; cf. Garitte, Catalogue pp. 7 and 10-11. The Psalter was kindly made accessible to the present author and his colleagues, M. Shanidze and B. Outtier, during a sojourn in the monastery in May, 2009, by the Librarian of the monastery, Father Justin. The Psalter requires a full restoration as the glass tops it was stored in are broken.

⁷ Nos. 40, 66, 92, and 93 in Tsagareli’s and nos. 23, 24, 27, 28, 45, 48, 55, and 84 in Garitte’s listing.

⁸ Nos. 2, 9, 29, 31, and 69 are found in the University Library of Graz/Austria as part of the bequest of Hugo Schuchardt; no. 72 is in Tbilisi and no. 81, in Detroit.

⁹ For the discovery cf. *Ιερά Μονή καί Αρχιεπισκοπή Σινά, Τά νέα ευρήματα του Σινά* (Αθήνα, 1998), pp. 8-24 and 25-49.

¹⁰ Z. Alexidze (ზ. ალექსიძე), M. Shanidze (მ. შანიძე), L. Khevsuriani (ლ. ხევსურიაძე) and M. Kavtaria (მ. კავთარია), *Κατάλογος γεωργιανών χειρογράφων ευρεθέντων κατά τό 1975 εις τήν ιεράν μονήν του θεοβαδίστου όρους Σινά Αγίας Αικατερίνης / სინის მთაზე წმ. ეკატერინეს მონასტერში 1975 წელს აღმოჩენილ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა / Catalogue of Georgian Manuscripts discovered in 1975 at St. Catherine’s Monastery on Mount Sinai* (Αθήνα / ათენი / Athens, 2005).

¹¹ In accordance with the practice proposed in the Catalogue, pp. 361-362, numbers of the New Collection are marked with an N preceding, and numbers of the Old Collection, with an O, in the following treatise.

international project since 2003, and the edition resulting from it has only just been published¹² Some further important finds may briefly be mentioned here: N 89, a fragment consisting of two folios which pertain to the famous "Sinai polycephalion" (სინურის მრავალთავი, O 32-57-33), filling the gap between fols. 84v and 85r of that codex (i.e. where the parts denominated O 32 and O 57 meet);¹³ N 71 (8 folios), a palimpsest containing an index of Evangelical lectures for the weeks between Easter and Pentecost compiled and written down by Ioane Zosime;¹⁴ N 48 and N 50, two manuscripts containing parts of the Georgian chronicle მოქცევაჲ ქართლისაჲ;¹⁵ and several fragments of hymnaries of the იადგარი type (N 2, N 5, N 19, N 97 etc.).¹⁶ Apart from the 142 items listed in the Catalogue (99 parchment codices, 33 paper manuscripts, 10 scrolls), the New Collection comprises a large number of unidentified fragments which the compilers of the Catalogue were not yet able to classify and describe.¹⁷

¹² *The Caucasian Albanian Palimpsests of Mt. Sinai*, edited by J. Gippert, W. Schulze, Z. Aleksidze and J.-P. Mahé (Turnhout, 2008) (*Monumenta Palaeographica Medii Aevi*, Series iberocaucasica, 2). In this edition, the structure of the (upper) Georgian layer has been thoroughly investigated by the present author, thus correcting several assumptions as printed in the Catalogue; the suggestion that N 13 and N 55 represent one Georgian codex has been confirmed beyond doubt.

¹³ Cf. the *Catalogue*, pp. 149-151 / 305-306 / 432-433.

¹⁴ Cf. the *Catalogue*, pp. 136-137 / 297-298 / 424-425; different from the information given there, the underwriting is not Coptic but Palestinian Syriac; the script used is similar to that appearing in the fly-leaves of the Sinai polycephalion (O 32-57-33), for which cf. A. Smith-Lewis, *Catalogue of the Syriac Mss. in the Convent of S. Catherine on Mount Sinai* (London, 1894) (*Studia Sinaitica*, 1), pp. 118-120.

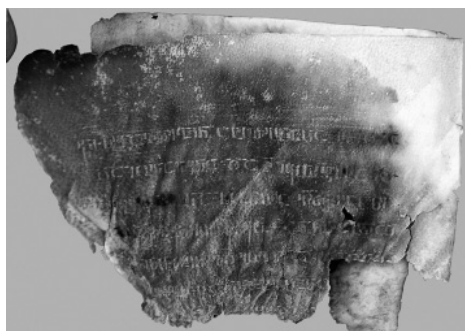
¹⁵ Cf. Z. Aleksidzé ed., *Le nouveau manuscrit géorgien sinaitique N Sin 50*. Édition en fac-similé. Introduction par Z. Aleksidzé, traduite du géorgien par J.-P. Mahé (Lovanii, 2001).

¹⁶ Cf. the *Catalogue*, pp. 43-44 / 240-241 / 368-369.

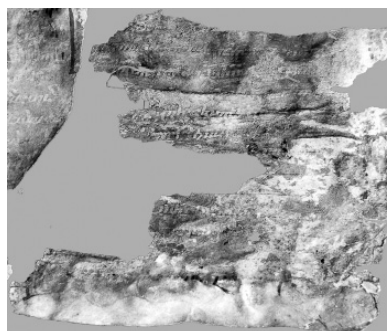
¹⁷ The number of unidentified fragments is given as "c. 1800" in the Catalogue (p. 45/242/371); ca. 150 Georgian fragments were available to the researchers in May 2009 (cf. below).

During a research visit to the monastery undertaken in May, 2009, in connection with the international project “Critical Edition of the Old Georgian Versions of Matthew’s and Mark’s Gospels – Catalogue of the Manuscripts Containing the Old Georgian Translation of the Gospels”,¹⁸ a group of scholars consisting of M. Shanidze, S. Sarjveladze, D. Tvaltvadze, B. Outtier and the present author had the opportunity to study the Georgian manuscripts of Mt. Sinai in detail.¹⁹ In the following pages, I shall summarise a few of the findings, with special emphasis on the fragments that have not been identified so far and the methods applicable for their identification.

Many parts of the New Collection, and especially the fragments, which are at present kept in cardboard slipcases in the monastery library, have been preserved in a very bad state caused by the fire that led to their discovery in 1975. This is not only true for their size which is reduced to less than 10×10cm in most cases, leaving but a few lines or words visible, but also for their surface which shows all kinds of damages that result from being burnt or singed; cf. Images 1 and 2 (Fragments A and B)²⁰ showing such damage.

Img. 1: Fr. A

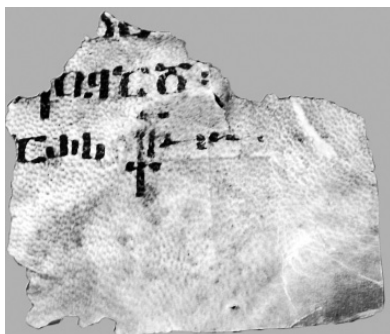
Img. 2: Fr. B

¹⁸ Project kindly supported by INTAS, Brussels, under ref. no. 05-1000008-8026.

¹⁹ The members of the group are extremely grateful to the monastery librarian, Father Justin, for the kind support he provided during their stay.

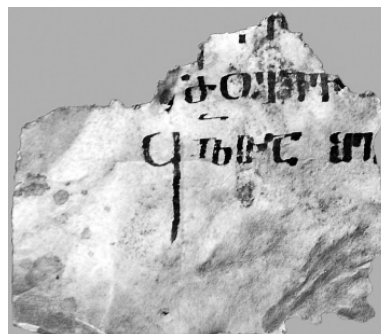
²⁰ Hereafter, capital letters are used for easy reference to individual fragments; there is no cataloguing function implied.

The first step in analysing a given fragment will always consist in identifying the text passages it contains. It is clear that a certain number of characters must be discernible for this purpose; on the basis of the huge database of digitized Old Georgian texts that has been made available in the TITUS and ARMAZI projects,²¹ even a small number of characters may suffice for this. Cp., e.g., Fragm. C displayed in Images 3a and b which can easily be identified as containing verses from the 4th chapter of the Gospel of Luke (4:41 and 4:43-44), with their internal order clearly determining the recto and the verso of the fragment.²²

Img. 3a: Fragm. Cr

Lk. 4:41: <და განვიდოდეს ეშმაკნი მრავალთაგან ლალადებდეს და იტყოდეს ვ~დ შენ ხარ ქ~ც ძ~ც ლ~ე : და შეჰპრისხნა მათ> და <არა ოკტევებდა სიტ~ყოვად : <რ~ იცოდეს ვ~დ ესე> არს ქ~ც :-

Img. 3b: Fragm. Cv

Lk. 4:43-44: <ხ~ თავადმან ჰქ~ა მათ ვ~დ სხოვათაცა ქალაქთა ჯერ არს ჩემდა ხარებად სასოვ~ფევ<ელი ლ~ე რ~ ამისთვის> მოვივ<ლინე : და ქადაგებდა> ყ~ლთა შე<საკრებელთა გალილეასათა : >

²¹ Cf. <http://titus.uni-frankfurt.de/texte/texte2.htm#georgant> for the inventory of texts and <http://titus.fkidg1.uni-frankfurt.de/database/titusinx/titusinx.asp> for the retrieval engine.

²² Lk. 4:41 is the only text passage in the TITUS database matching a search for ...ყოვად and არს and ქრისტ~ within a context of maximally twenty words; the query can be carried out with the following URL string: <http://titus.fkidg1.uni-frankfurt.de/database/titusinx/titusinx.asp?>

The identification of a text passage is not enough to identify a manuscript fragment though. Text passages from Gospel texts may pertain to Gospel manuscripts, but also to lectionaries of various kinds, and they may even represent mere quotations in homiletic, hagiographic, or other texts. In the given case, the latter option is less likely as we seem to have not single verses here but a continuous text which extends over several verses of the same Gospel chapter; this would be surprising in a quotation context. The decision whether we have a Gospel manuscript or a lectionary here is less easy to arrive at. For this purpose we have to take several further criteria into account.

First, lectionary manuscripts have typical features such as, titles for example indicating lectures to be read or indications of the date and place of a lecture reading. This can easily be seen in another set of fragments found in the New Collection; cf. Fragm. D (Images 4a and b), a badly damaged scrap on which just the indication of the month (ოხვანთ-) has been preserved, written in red ink as usual in many lectionaries (cf. below as to this fragment). On Fragm. C, no such indication is discernible.

Second, the text passages as present in lectionaries may differ from those contained in Gospel manuscripts. This is certainly true for many of the Old Georgian lectionaries in comparison with the redactions of the Gospel tradition proper. In the case of Fragm. C, the amount of text available is by no means sufficient to answer this question.

Third, it was but a restricted set of Gospel passages that were read as lectures, which implies that certain passages are less likely to be found in a lectionary. In the period of Old Georgian, there were two lectionary traditions available, viz. the so-called Jerusalem rite commonly regarded as archaic, and the later Byzantine rite. Among the Sinai manuscripts, those written in Asomtavruli script usually belong to the Jerusalem tradition while the Byzantine rite is represented by younger Nuskhuri manuscripts such as the paper codex N 14p of the New Collection.²³ As a matter of fact, the text passage we find on Fragm. Cr (Lk. 4:41) is not contained as such in any Old Georgian lectionary of the Jerusalem type, while the Byzantine rite has a matching passage on the Monday of the 19th week after Pentecost

²³ Cf. the *Catalogue*, p. 636 for a facsimile of fol. 3r of N 14p, showing lectures for the Wednesday and Thursday of the Easter week (Jo. 1:47-51; 3:1-4).

(Lk. 4:37-44). This cannot be taken as a sufficient argument for attributing Fragn. C to a lectionary of the Byzantine rite however, all the more since it is written in Asomtavruli letters. If we consider that the index of Evangelical lectures compiled by Ioane Zosime prescribes the reading of Lk. 4:31-41 for the 3rd Sunday and of Lk. 4:42-5,11 for the 4th Sunday after Epiphany,²⁴ the latter information being matched by the Latal lectionary,²⁵ we may well assume that the fragment in question might represent the same tradition.

Different from the "internal", i.e., text-based criteria mentioned so far, another type of argumentation is related to "external" characteristics such as the handwriting and the measures which may admit to attributing a given fragment to a codex that has been classified. In this context, "measures" can hardly mean anything but the distance between lines and the size of characters, given that tiny fragments such as C cannot tell anything about the size and the number of lines of the original they derive from. As to the handwriting of Fragn. C, the few letters that are discernible are hardly enough to prove its descentance from one of the known codexes of the New (or Old) Collection. The same is true for the measure, given that only two lines have been preserved. We do arrive at a reasonable argument, however, if we try to calculate the amount of lines the text passage must have comprised originally. Provided that the text flowed continuously from Lk. 4:41 to 44, the actual amount of text can hardly have comprised more than 12 lines, with an average of 17 characters per line or rather, column (cf. Tab. 1 which displays the corresponding reconstruction of the text). While the latter feature, together with the handwriting, would match the outline of the 10th century "Jerusalem" lectionary contained in the New Collection as N 11,²⁶ the number of lines clearly contra-

²⁴ Cf. G. Garitte, Un index géorgien des lectures évangéliques selon l'ancien rite de Jérusalem, *Le Muséon* 85 (1972), pp. 391-392, nos. 321-322.

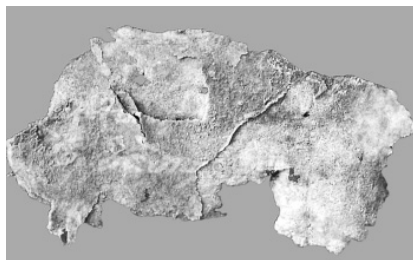
²⁵ Cf. M. Tarnischvili, *Le grand lectionnaire de l'église de Jérusalem*, [édition], t. II (Louvain, 1960), p. 74 note (no. 1426Bd); for the preceding Sunday, the same lectionary notes only Lk. 31-37 (cf. ib., no. 1426Bc).

²⁶ Cf. the *Catalogue*, p. 519 for a facsimile of fol. 2r of N 11.

dicts this as the two-column manuscript N 11 has 30 lines per page. The difference would be hard to account for, even if we assumed a title to have been inserted between 4:41 and 4:43. The question whether Fragn. C can be grouped together with N 11 must thus remain open.

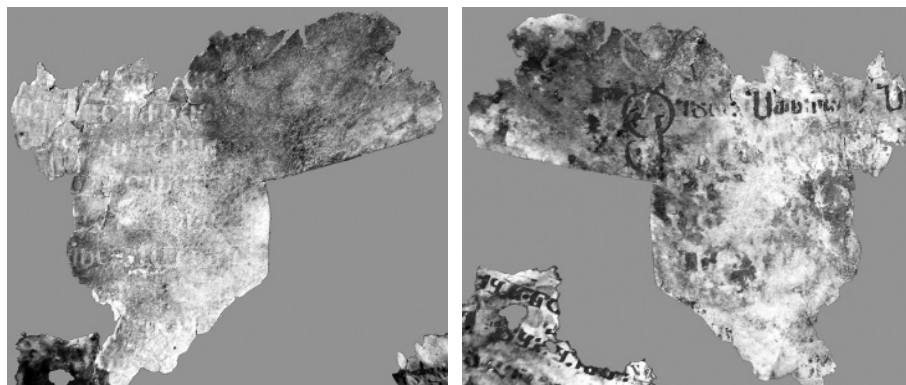
Img. 4a (Fragm. Da)

Img. 4b (Fragm. Db)

With other fragments of this type, prospects are better. This is true, for example, for Fragn. E, again a very badly damaged scrap (cf. Images 5a and b). Here, the black ink has totally disappeared but the Asomtavruli characters have remained discernible against the stained background. In the upper lines, the words იგი მიმცემს მე and ვალს ვ(ითარც)ა can be made out, which is sufficient for identifying the text passage as Mk. 14:20-21. Again the fragment might derive from both a Gospel manuscript and a lectionary. In the given case, the passage in question is well attested as a lecture of the “Jerusalem” rite, forming part of the reading of Mk. 14:12-26 prescribed for Maundy Thursday in the Kala lectionary and Sin. O 36.²⁷ This is confirmed by the other side of the same fragment, which exhibits the same type of lecture title written in red ink as in Fragn. D (cf. Img. 5b), here indicating Good Friday (დიდსა პარასკევსა); if Mk. 14:20-21 is correctly associated with Maundy Thursday, the sequence of recto and verso is thus established again.

²⁷ Cf. M. Tarnischvili, *Le grand lectionnaire de l'église de Jérusalem*, [édition], t. I (Louvain, 1959), p. 115 (no. 639e); კ. დანელია, ბ. შავიშვილი, ს. ჩხენკელი, *ქართული ლექციონარის პარიზული ხელნაწერი (ძველი და ახალი აღთქმის საკითხავები)*, ტ. 1/2 (თბილისი, 1997), K 151v-152v.

Img. 5a (Fragm. Er)

Img. 5b (Fragm. Ev)

Different from the recto, Fragn. Ev shows but faint traces of the text passage following the lecture title. What we can make out easily is a large initial θ , again written in red ink, in the line below. This does not suffice for an identification of the lecture; however, the three letters preceding the lecture title, also in red ink but of minor size, are decisive here (cf. the enlarged picture displayed in Img. 6): if they are correctly read as $\text{გ}^{\circ}\text{თ}$, the alphanumeric notation of 319, this must be the Ammonian section number of a Gospel passage, and the only Gospel passage that can be meant here is Mt. 27:3 which does begin with θ : $\text{მამინ ვ(ითარც)ა იხილა...}$ As a matter of fact, the sequence of the letters ვა indicating the abbreviated conjunction ვ(ითარც)ა seems to be discernible in the middle of the same line. Indeed, a lecture extending from Mt. 27:3-56 is part of the services for Good Friday in the lectionaries of the Jerusalem type.²⁸

If we further consider the outer appearance of the characters discernible in Fragn. E, we may suppose that this fragment, as well as Fragn. D and a few others with similar features, were part of ms. N 10, a lectionary of the Jerusalem type attributed to the 9th century; cf. Img. 7 which exhibits fol. 1v of N 10, showing Lk. 19:35-38 and Jo. 12:12-13 as parts of the second

²⁸ Cf. M. Tarchnischvili, *Lectionnaire* [édition], t. I, p. 127 (no. 686); the indication of the section number $\text{რ}^{\circ}\text{თ} = 139$ for the given passage in the Paris lectionary is odd.

Jost Gippert

and third lectures for the Monday of the Holy Week. As a matter of fact, the eight fols. of N 10 that have been preserved as such all contain lectures for the Holy Week, and fol. 4r, which contains Mt. 27:7-14, may well be the continuation of what we have in Fragm. Ev.

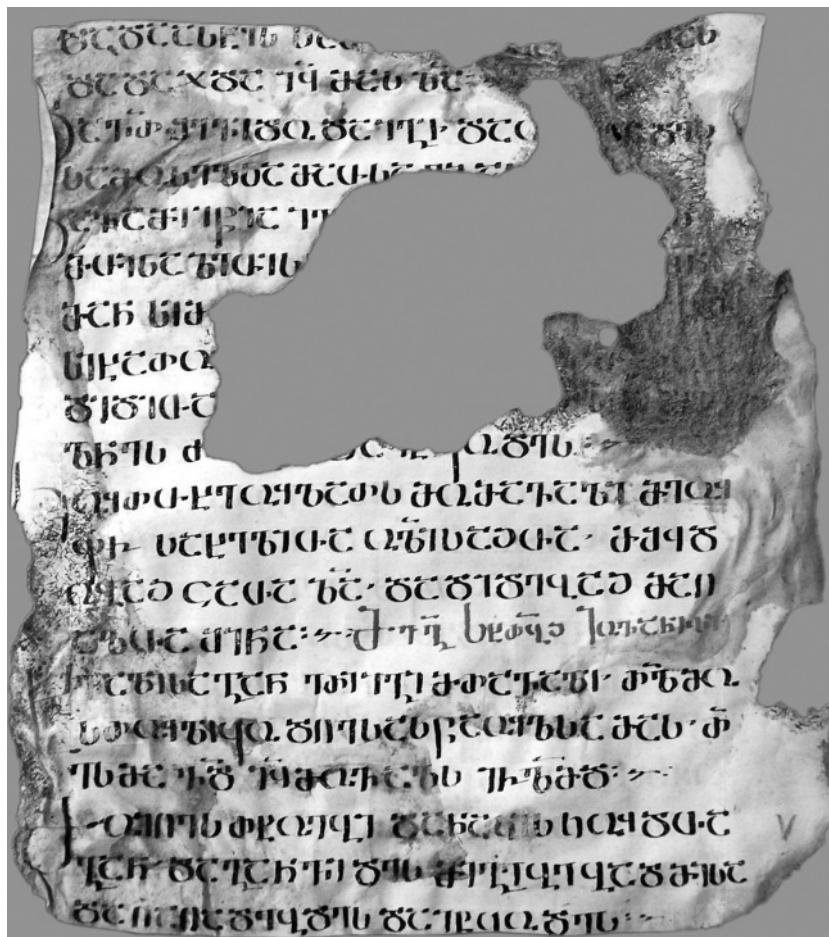

Img. 6 (Fragm. Ev, extract, enlarged)

Whether Fragm. D belongs to the same lectionary remains uncertain, for if it does, the original must have extended much beyond the time of Easter as Fragm. D indicates a date of იანვარი. Possibly we have the 18th January here if the first word of the line below the title is მონასტერსა (with მონა discernible) and this denotes ქობიბას ღმრთისმშობლისა მონასტერსა as in the Paris and Latal lectionaries.²⁹ This would match one further piece, Fragm. F (cf. Images 8a and b), which clearly exhibits a title of January, too, with the word მოციქული (მოცი discernible) and an initial ბ following. This might mean the 29th January which has a lecture from St. Paul's letter to the Galatians (6:14-18) in the Jerusalem rite, here announced as საკითხავი პავლე მოციქულისა გალათელთაჲ or the like,³⁰ note that this is the only January lecture from St. Paul's Epistles that begins with ბ (ხოლო).

²⁹ M. Tarnischvili, *Lectionnaire* [édition], t. I, p. 29 (no. 153: P 7ra).

³⁰ The Paris Lectionary has only საკითხავი პავლე გალათელთაჲ; cf. M. Tarnischvili, *Lectionnaire* [édition], t. I, p. 34 (no. 184). Note that the Jerusalem lectionaries do not contain any lecture from the Acts of Apostles (საქმე მოციქულთაჲ) to be read in January.

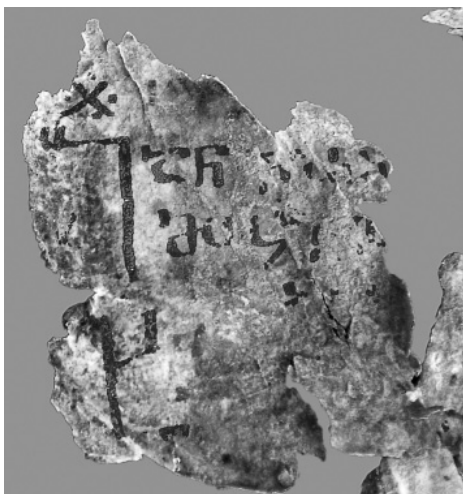

Img. 7 (N 10, 1v)

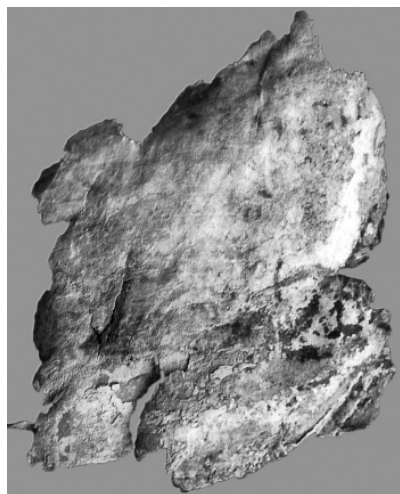
Both fragments D and F may well pertain to N 11, the Asomtavruli lectionary manuscript allegedly of the 10th century mentioned above, which consists of 7 folios plus three minor fragments. This manuscript must have covered quite a large part of the ecclesiastical year as the entries preserved comprise the Saturday of the Meat Fare Week (6rv: 1.Cor. 15:41-57; 1.Thess. 4:13-18; Lk. 20:27), Good Friday (1rv: Is. 52:14-53,12; Heb. 2:11-15; 2rv: Jo. 19:34-38; Is. 57:1-4; Is. 59:15-19; Lam. Jer. 3:52-66), Holy Saturday

Jost Gippert

(3rv: Ez. 37:11-14; 1.Cor. 15:1-11; Mt. 28:1-4), Bright Tuesday and Wednesday (4rv: Lk. 24:11-12; Act. 2:22-28; Act. 2:30-41), various feasts (5rv: Gen. 2:15-25; Is. 61:10; Heb. 12:28-13,6; Mt. 19:1-12; Jo. 2:1), and the 17th-25th May (on a folio represented by the three fragments 8, 9, and 10, cf. Img. 9: Lk. 21:28-35; Mt. 23:24-24:1).

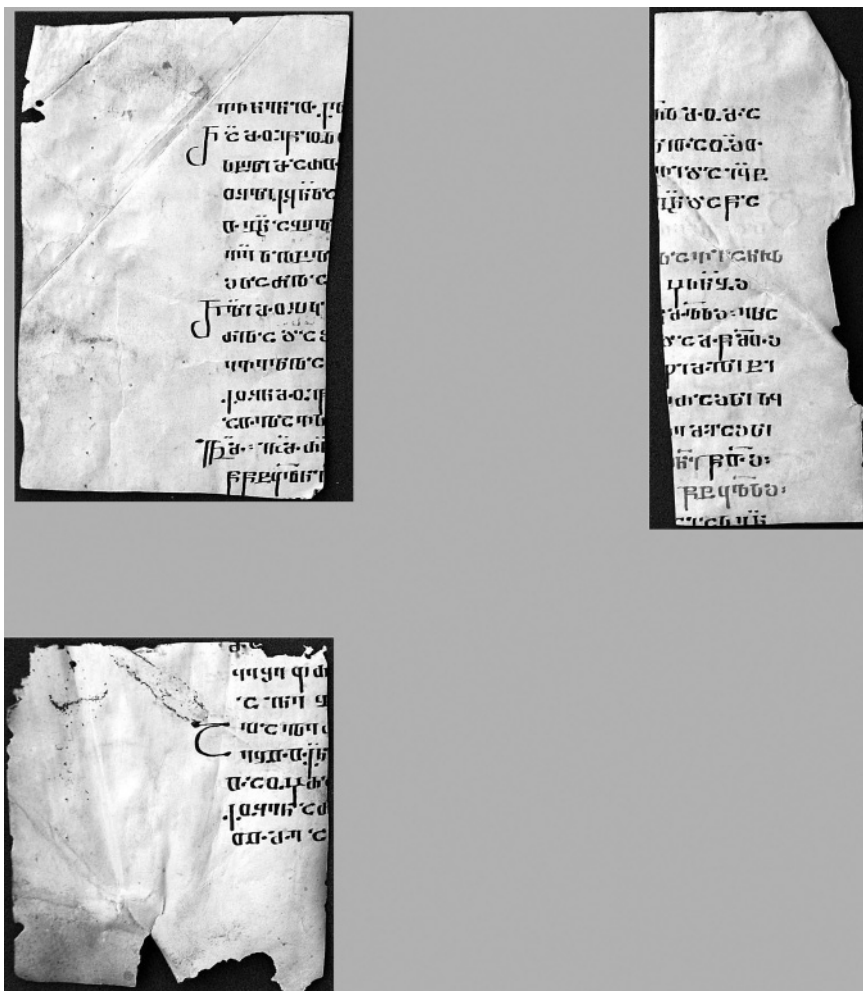
Img. 8a (Fragm. Fa)

Img. 8b (Fragm. Fb)

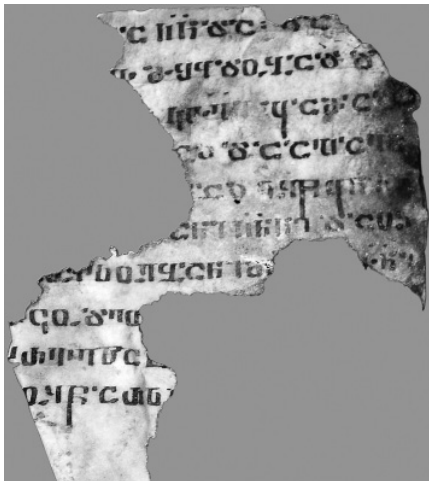
One more damaged folio (7rv), N 11 contains a larger sequence of text passages from Jeremy, comprising Jer. 14:7-9; 15:20-21; 31:23; and 16:19, most probably part of a collection of “Litanies from Jeremy” as contained in the Paris lectionary.³¹ At least one part of the missing column of this folio has now been detected among the unidentified fragments, viz. Fragn. G displayed in Images 10a and b. The two faces of this scrap clearly exhibit the text of Jer. 14:19-21 and 15:17-18, exactly matching the gaps of N 11; cf. Img. 11 showing the recto rearranged.

³¹ Cf. Tarnischvili, *Lectionnaire* [édition], pp. 95-96 (nos. 1589-1590). Of the lecture preceding Jer. 14:7, only the last words have remained: რ(ომელი) მივეც მამათა თქ(ოვე)ნთა სამკურდებელად; in the given context, they may represent Jer. 7:7 rather than Jos. 1:2, Bar. 2:21, or Ez. 36:28 which have a similar wording.

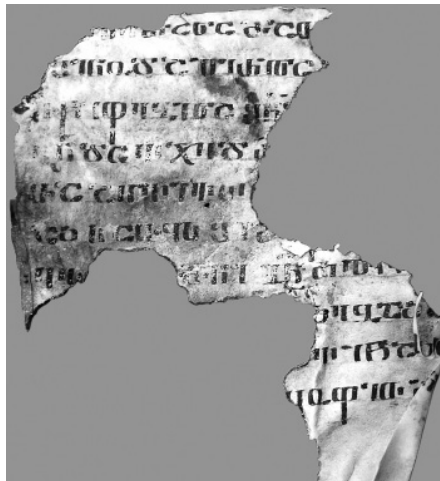

Img. 9 (N 11, 8v + 9v + 10v)

There is at least one more fragment that seems likely to pertain to N 11, even though its case is less clear. This is Fragm. H displayed in Images 12a and b. On one of its sides, we have a lecture title in red ink again, obviously indicating a text passage from Genesis (ႵႵႵႵႵႵ = დაბადებისა). At first glance, the few words that can be made out from the text passage itself (... მოვიდა ... თჳსთა ...) do not admit to identifying it with certainty,

Img. 10a (Fragm. Gr)

Img. 10a (Fragm. Gr)

at least four verses matching this within Genesis (9:22: ... გამოვიდა გარე და უთხრა ძმათა თჳსთა;³² 19,14: გამოვიდა ლოთ და თჳსა სიძეთა მიმართ თჳსთა;³³ 37:23: და იყო, რაჟამს მოვიდა იოსებ ძმათა თჳსთა თანა;³⁴ 38:1: და იყო მას ჟამსა ოდენ წარმოვიდა იუდა ძმათა თჳსთაგან); if we read თჳსისა instead of თჳსთა, 27:30 might as well be taken into account

³² Thus in the Paris Lectionary (cf. კ. დანელია, ს. ჩხენკელი, ბ. შავიშვილი, *ქართული ლექციონარის პარიზული ხელნაწერი*, ტ. 1/1 (თბილისი, 1987), P 45v; lecture of the Thursday of the first week of Lent, cf. M. Tarnischvili, *Lectionnaire* [édition], t. I, p. 55, no. 343); the Mxeta Bible has გამოსრულმან instead of გამოვიდა გარე.

³³ Thus the Mxeta Bible; the Paris Lectionary (cf. კ. დანელია, ს. ჩხენკელი, ბ. შავიშვილი, P 170v; first lecture of Maundy Thursday, cf. M. Tarnischvili, *Lectionnaire* [édition], t. I, p. 110, no. 619) has მათ instead of თჳსთა.

³⁴ Thus the Oshki Bible; the Paris Lectionary has მისთა instead of თჳსთა (cf. კ. დანელია, ს. ჩხენკელი, ბ. შავიშვილი, P 89v; lecture of the Wednesday of the third week of Lent, cf. M. Tarnischvili, *Lectionnaire* [édition], t. I, p. 70, no. 418); the Mxeta Bible omits თანა.

(... გამოვიდა იაკობ პირისაგან ისაკისა, მამისა თვისისა). If we consider the outer appearance of N 11, which has an average of 17 letters per line per column, only Gen. 9:22 and 19,14 seem to remain valid candidates for what we find in Fragm. H; and indeed, both these passages are attested in the Jerusalem type lectionaries (read on the Thursday of the first week of Lent and on Maundy Thursday, resp.).³⁵ However, the characters following later on in the fragment (...ესმ... იგი ყ... ...რ(ომელი)ი ე... ან..და...) only match with Gen. 37:23-24, which continues განძარცუეს მას³⁶ სამოსელი იგი ყუევილოანი,³⁷ რომელი³⁸ ემოსა. და მიიყვანეს და შთააგდეს იგი... We thus arrive at about 13 characters per line, which seems too few for N 11. Instead, the fragment is much more likely to pertain to yet another lectionary manuscript of the New Collection, viz. N 88, which may have been written by the same hand as N 11 but differs in its measures, showing only 22 lines per column with an average of 13 characters. And indeed, one of the two folios of N 88 that have been preserved contains just the passage in question (Gen. 37:23-31), with the beginning of the lecture missing; cf. *Img.* 13 which shows how *Fragm. Hr* fits into the remnants of fol. 2r of N 88.³⁹ In the same way, the verso of the fragment, *Hv*, can be inserted into the remainder of fol. 2v of N 88 (cf. *Img.* 14), thus admitting of a tentative reconstruction of the text which has been burnt off (cf. *Tab.* 2). Given this identification, we may finally suppose that the indication of the date, of which only ՄԳԹՆԸ = შაბათსა has survived, stands for ხუთშაბათსა here as the lecture in question is read on a Thursday (of the third week of Lent) according to the Jerusalem rite.

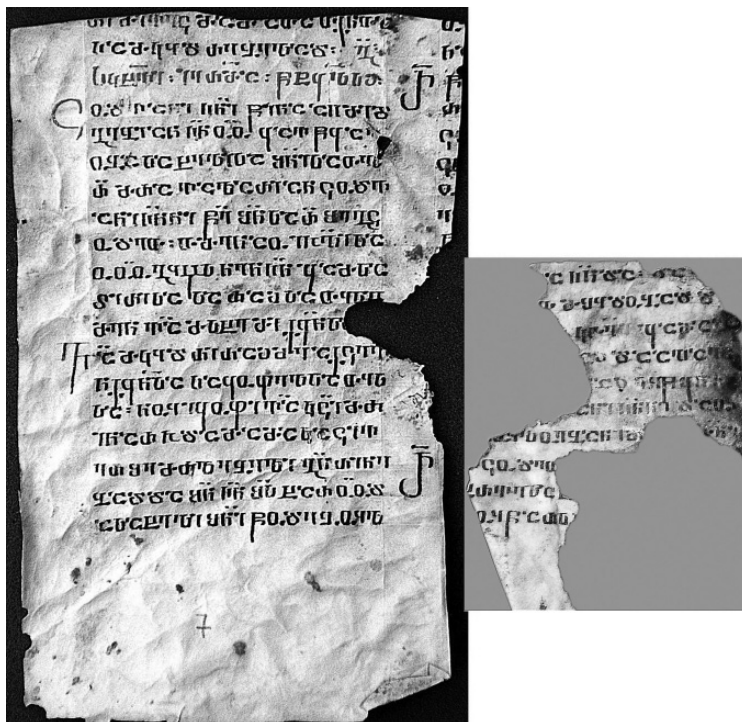
³⁵ Cf. notes 133 and 134 above.

³⁶ Thus the Mtskheta Bible; the Oshki Bible and the Paris Lectionary have ოსებს instead.

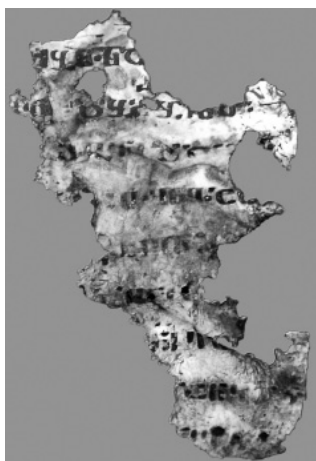
³⁷ Thus the Paris Lectionary; the Oshki and Mtskheta Bibles have ჭრელი instead.

³⁸ Thus the Oshki Bible and the Paris Lectionary; the Mtskheta Bible has რომელ instead.

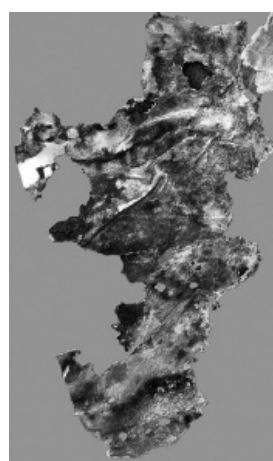
³⁹ Cf. the *Catalogue*, p. 609 for a facsimile of fol. 1v of N 88 which has been preserved in its entirety.

Img. 11 (N 11, 7r re-joined with Fragm. Gr)

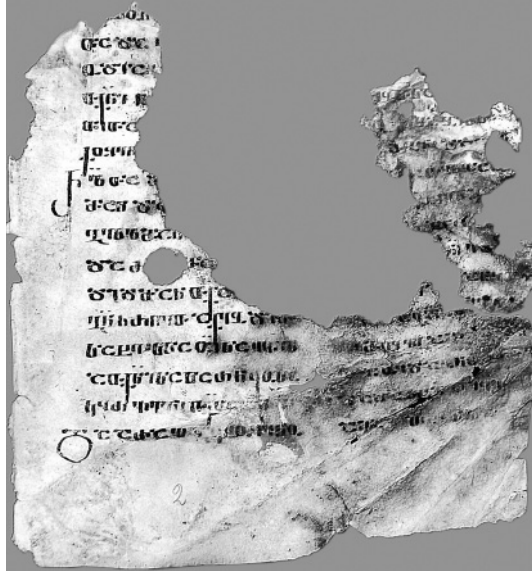

Img. 12a (Fragm. Hr)

Img. 12b (Fragm. Hv)

New Manuscript Finds in St. Catherine's Monastery

Img. 13 (N 88, 2r + Fragm. Hr)

Img. 14 (N 88, 2v + Fragm. Hv)

Tab. 1: Text of Fragm. C restored

1		ጆር ኸር ሲገርፍ፡፡፡ ሲገርፍ፡፡፡
2		ገ፡፡፡ ጆር ፈርገ፡፡፡ ሲገርፍ፡፡፡
3		ፍገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡
4		ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡
5		ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡
6	ጆር ሲገርፍ፡፡፡	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡
7	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡
8	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡
9	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡
10	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡
11	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡
12	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡	ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡

Tab. 2: Sin. georg. N 88, fol. 2 + Fragn. H

recto

1	Joel		<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>-
2		2:27	<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ : ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>-
3			<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>
4			<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>
5			<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>-
6	2:24	<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>	<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>
7		<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>	<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>
8		ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡	<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>-
9		ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡	<ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ :>
10		ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡	Gen. <ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡ ገ፡፡፡ ጆር ሲገርፍ፡፡፡>

New Manuscript Finds in St. Catherine's Monastery

11	2:25	თითა <: და მოგაგო თ>-			<ნ სკო>[ნი] დბდ~ბისა : --
12		ქოვე[ნი] <ნელთა მათ წილ>	37:23	<და რჟ~ს> მოვიდა [ი]<ო>[ს]-	
13		რ~ლთა [მ]<ეჭამა მკალ>-		<ებ ძმ>[ა]<თ>[ა] თვსთა [თ]<ანა>	
14		მან დ[ა] <ბოვზმან და>		<გ~ნსძარ>[ცოქეს მ[ა]<ს სა>-	
15		გესლმა[ნი] <და ჭიამან>		<მოსელ>[ი იგი ყ]<ოვავი>-	
16		და ძ<ალ>[მა]<ნ ჩემმან>		<ლოანი> [რ~]ი ე[მ]<ოსა>	
17	2:26	დიდმან თქ~ა <ო~ნ : და>	37:24	<და მ>[იი]<ყვ>ან[ეს] დ[ა]	
18		გ~ნსძლნეთ აქებდ[ით]		[მ]<თა>აგდ[ეს] [იგი] {ჯ~რ}-	
19		სახელსა ო~ნისა ღ~თის-		[დ]მოვლ[ს]ა [მ]{ას}	
20		ა თქ~ნისასა რ~ნ ყო სა-		{შინ}[ა] ოვდაბნ[ო]{ასასა}	
21		კვრველი თქ~ნ თანა]	37:25	და დ[ასხ]დ[ეს] იგი[ნი]<ი ჭ>-	
22		და არა ჰ[რც]ხოვენო-		ამ[ა]<დ> ჰ[ოვრ]ისა] <და>	

verso

1	(37:25)	<ალიხილნეს თოვალ>-			<ის ზ~ა რ~ ძმაჲ ჩ~ნი>
2		<ნი მათნი და აჰა>			<არს ისმინეს მისი>
3		<ესერა იხილნეს მო->	37:28	<ძმათა მისთა : და>	
4		<გზაოვრნი ისმაი>-		<ნარმოვიდეს კაცნი>	
5		<ტელნი ვაჭარნი მო>-		<იგი მადიამელნი>	
6		<მავალნი გალაა>-		<ვაჭარნი და მიჰყი>-	
7		<დით და აქლემნი>		<დეს იოსებ> [ისმა]<ი>-	
8		<მათნი სავსე იყო>-		<ტელთა მათ ო>[ც] დრაჰ-	
9		<ნეს საკომეველი>-		<კანის და> [ნ]არიყვ-	
10		<თ>ა [და შთ]{ახში}<თა და>		<ანეს იგი ეგვ>[პ]ტეს	
11		[მი]<ე>[იდო]{დეს} <შთა>		<<და ნარმოიყვა>>ნა	
12		<სლვ>[ად] {ეგვტ}<ედ>		<<იგი პეტეფრ>>[[ე]]	
13	37:26	<ჰ~ქ~ა იოვ>[და] {ძმ}<ათა>	37:29	<მოიქცა როვბ>ენ ჯოვ-	
14		<თვსთა> {რაჲ ს}<არ>-		<რლმოვლსა> [მ]ას და	
15		<გებელ> ა{რს ო}<კოვეთოვ>		<არა პოვ>[ა] იოსები	

Jost Gippert

16	<მოგვკლა>[თ] {ძ}<მაჲ ესე>		<და დაი>პ[ო] <სა>მოსე-
17	<ჩოვე>{ნი} [დ]<ა დავს>-	37:30	<ლი თვს>[ი] და მოვიდა
18	{თხი}[ოთ] [სის]{ხლი მისი}		[ძმ]ათა თვსთა თანა
19	37:27 [მ]ო[ვედით] და [მივჰ]-		და ჰ~ქა მათ ყრმაჲ
20	{ყ}ი[დოთ ი]{გი} ი[სმა]იტ-		იგ[ი] აქა არა არს დ-
21	{ელ}თა [იმ]ათ და [ნ]ო[ვ]		ა ან მე ვირე ვიდე
22	იყოფ[ინ] ჟ[ელ]ი [ჩ~ნი] მ-	37:31	ხ~ მათ მოიღეს სამო- <<სელი ...>>

Jost Gippert

New Manuscript Finds in St. Catherine's Monastery

Part II

Among the unidentified fragments of the New Collection of Georgian manuscripts in St. Catherine's Monastery¹, Biblical passages are not only found written in Asomtavruli script. The two sides of the Nuskha-Khutsuri Fragn. I displayed in Images 1a and b clearly represent passages from Ps. 117, viz. verses 10-11 and 19-22, their sequence determining the recto and verso. And again, we may wonder whether the original they derive from was a lectionary manuscript or not. It would be surprising, however, to find a larger sequence of verses pertaining to the same psalm written in full in a lectionary. Instead, the fragment will rather pertain to a Psalter manuscript, and N 82 of the New Collection would be a good candidate for this as its catalogued remnants begin with Ps. 118,3.²

Fragm. J, also written in Nuskha-Khutsuri minuscules (cf. Images 2a and b), is a bit more difficult to account for. The main part of the text it contains is from Ex. 2, with verses 11-15 (on the recto) and verse 22 (on the verso) clearly representing a continuous passage. On line 7 of the verso, however, another text passage begins; what we can make out is likely to pertain to the book of Job, the text passage in question being either 1,6-8 or 2,1-3, with a priority for the former as it contains the word ქუეყანა (of Job

¹ Cf. Part I of the present article for a survey of the Georgian fragments here dealt with.

² Cf. the image of fol. 1r of N 82 printed in the catalogue by Z. Aleksidze (ზ. ალექსიძე), M. Shanidze (მ. შანიძე), L. Khevsuriani (ლ. ხევსურიანი) and M. Kavtaria (მ. კავთარია), *Katalogo~ gewrgianwn ceirografwn eureqentwn katai tov 1975 ei~ thn ieran monhn tou qeobadistou orou~ Sinai Agia~ Aikaterinh~* / სინის მთაზე წმ. ეკატერინეს მონასტერში 1975 წელს აღმოჩენილ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა / *Catalogue of Georgian Manuscripts Discovered in 1975 at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai, (Aqhna / ათენი / Athens 2005)*, p. 603.

New Manuscript Finds in St. Catherine's Monastery

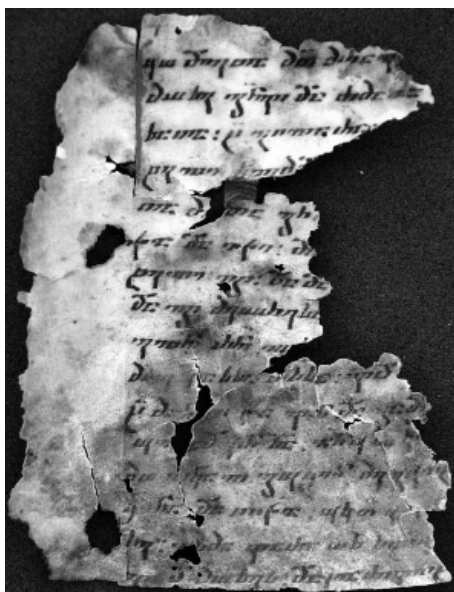
1,7) discernible in line 10 of the fragment. It is clear by this that we have a lectionary manuscript here, with the lecture titles missing. As a matter of fact, all passages in question (Ex. 2,11-22, Job 1,6-8 and 2,1-3) figure in both the Jerusalem and the Byzantine lectionaries; in none of them the passage from Exodus is immediately followed by Job 1, however (in the Byzantine rite, Job 1,1-12 follows Ex. 1,1-20 on Holy Monday, and Ex. 2,11-22 is followed by Job 2,1-10 on Holy Wednesday; the Jerusalem lectionaries have

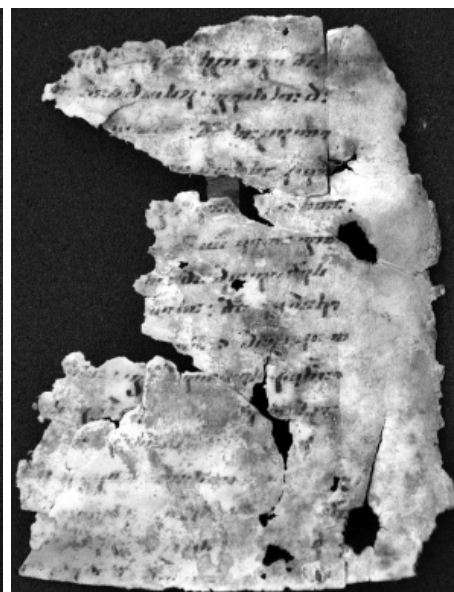
Img. 1a (Fragm. Ir)

Img. 1b (Fragm. Iv)

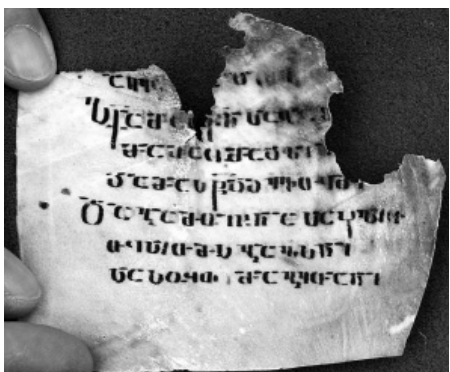
Img. 2a (Fragm. Jr)

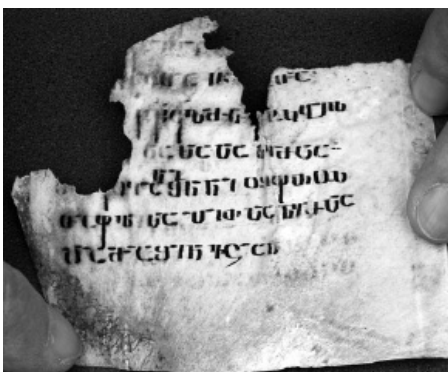
Img. 2b (Fragm. Jv)

Jost Gippert

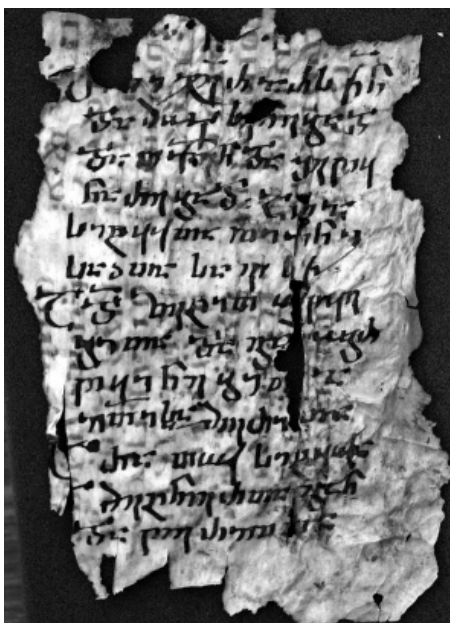
Ex. 1,1-2,22 on the Wednesday of the first week of Lent, and Job 1,1-22 and 2,1-3,26 on the Sunday and Tuesday before that).³ The actual provenance of Fragm. J thus remains open.

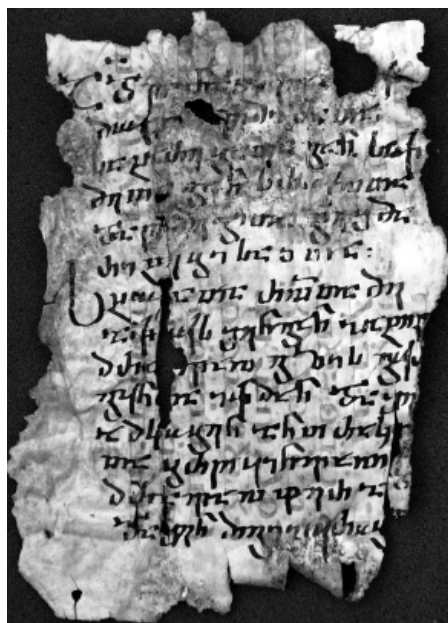
Img. 3a (Fragm. Kr)

Img. 3b (Fragm. Kv)

Img. 4a (Fragm. Lr)

Img. 4b (Fragm. Lv)

³ Nos. 342, 334 and 339 in M. Tarnischvili, *Le grand lectionnaire de l'église de Jérusalem*, [édition], t. I (Louvain 1959), t. I, p. 53-54.

Even for non-Biblical fragments, an identification may be possible, provided a sufficient amount of text has been preserved on them. This is true, e.g., for Fragm. K displayed in Images 3a and b, which contains a passage from the Life of St. Euthymius, one of the *Vitae* authored by Cyril of Scythopolis.⁴ Together with some other fragments, among them the badly burnt Fragm. A (cf. Part I, *Img. 1*),⁵ it can be proven to pertain to N 94 of the New Collection, a set of two folios which in their turn are likely to derive from the original catalogued as no. 43 in the Old Collection;⁶ cp. fols. 1v-2r of N 94 as displayed in the *Catalogue*, p. 615.

Another remarkable fragment containing non-Biblical text is Fragm. L (*Images 4a and b*), obviously a palimpsest. By all its outer appearance, it resembles manuscript N 71 of the New Collection, one of the manuscripts attributed to Ioane Zosime.⁷ In the given case, it is not only the hand of the famous copyist that can be identified (cf. the facsimile of fol. 6v-7r in the *Catalogue*, p. 592) but also the script of the Syro-Palestinian underwriting.⁸ However, the upper text appearing on Fragm. K does not match the lecture index contained in N 71. What we have here instead is a passage from the letter of Cyril of Jerusalem to Emperor Constantine relating the Invention of the Holy Cross. If we consider that in the services of the Jerusalem rite, this letter is one of the few non-Biblical lectures (figuring on the 7th May, the day devoted to the Holy Cross), its appearance in a lectionary-like environment is less astonishing, just as it was printed as an appendix, together with the lecture index of Sinai O 37, in M. Tarnischvili's edition of the Paris Lectionary.⁹ In quite the same way, Ioane Zosime may have

⁴ The Georgian version has been edited by V. Imnaishvili on the basis of ms. Add. 11281 of the British Library in the collection entitled *მამათა ცხოვრებანი* (თბილისი, 1975); the text passage present on Fragm. K corresponds to p. 118, ll. 1-3 and 6-9 of the edited text. Note that the fragment matches the text of the British manuscript in spelling სასლით instead of სახლით (Kr, l. 3 from bottom).

⁵ Fragm. A corresponds to p. 146, ll. 15-17 of the printed text.

⁶ Cf. the *Catalogue*, p. 155-156 / 308 / 435.

⁷ Cf. the *Catalogue*, p. 136-137 / 297-298 / 424-425.

⁸ Cf. Part I, note 31.

⁹ Tarnischvili, *Lectionnaire* [édition], t. II (Louvain 1960), p. 144-150

added the “exceptional” lecture to his lecture index.

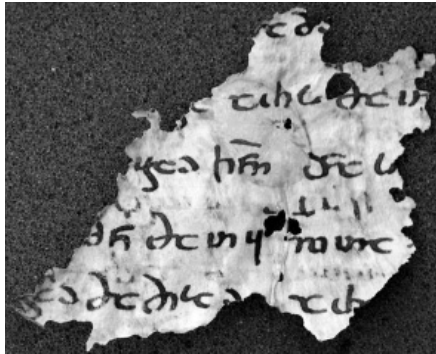
There is at least one fragment that contains ascetic material, a topic that is typical for the Sinai environment. This is Fragm. M displayed in Images 5a and b. The few words visible on it, written in a clumsy hand, clearly pertain to the 4th letter of St. Anthony, the Georgian version of which has been preserved in toto in two Sinai mss. of the Old Collection (O 25 and 35). However, the present fragment derives not from one of these two codices but from a manuscript of the New Collection, viz. N 13 which contains the larger part of the “Albanian” palimpsest. And indeed, Fragm. M can be proven to have been dissolved from fol. 106, one of the most damaged folios of N 13 which, in its underwriting, contains the “Albanian” text of Lk. 1,61-64 on its verso and 1,78-80 on its recto.¹⁰ As Images 6a and b show, the underwriting of fol. 106r comprises about 9 lines, with the upper layer covering it turned by 90 degrees. As the reconstruction of the upper text in Tab. 1a and b proves, Fragm. M continues the upper part of fol. 106 (cf. Img. 7 showing the fragment attached at the correct place), and it must have borne an underwriting corresponding to Lk. 1,66-67 on its recto and 1,73-74 on its verso, two passages that had to be omitted in the edition for lack of evidence (cf. Tab. 2 showing the text layout of fols. 105v and 106r of the palimpsest)¹¹. Unfortunately, there was no multispectral equipment available on Mt. Sinai when Fragm. M (and the other ones here analysed) were inspected in May, 2009; the decipherment of its lower text thus requires further studies.

(App. IIa); the passage present on Fragm. L corresponds to paragraphs 3-5 of the edition.

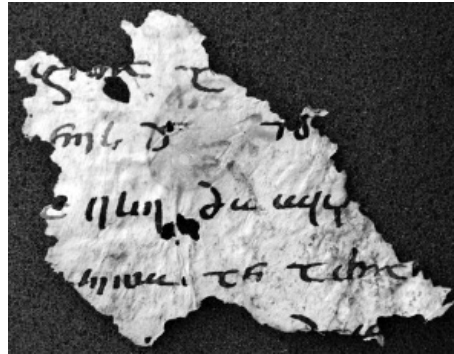
¹⁰ Cf. the edition by J. Gippert, W. Schulze, Z. Aleksidze and J.-P. Mahé, *The Caucasian Albanian Palimpsests of Mt. Sinai* [Monumenta Palaeographica Medii Aevi, Series ibero-caucasica, 2], (Turnhout, 2008), p. VI-20 – VI-23; fol. 106 constitutes a bifoliate with fol. 105.

¹¹ Taken from vol. III of the edition (*The Armenian Layer*, ed. by J. Gippert, Turnhout 2010; Monumenta Palaeographica Medii Aevi, Series ibero-caucasica, 2/3), p. I-25, with the part corresponding to Fragm. M indicated by gray shading. Cf. ib., p. I-24 for the restitution of fols. 105r and 106v.

New Manuscript Finds in St. Catherine's Monastery

Img. 5a (Fragm. Mr)

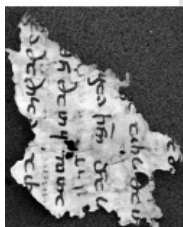
Img. 5b (Fragm. Mv)

Img. 21a (N 13, 106r)

Img. 21b (same, MuSIS picture)

Img. 22 (Sin. N 13, 106r + Fragm. Mr)

New Manuscript Finds in St. Catherine's Monastery

Tab. 1a: Sin. georg. N 13, fol. 106 + Fragg. M (upper text)

recto		<მი->	
N 13, 106r	1	<მართ შ>[ე]მოქმედისა დღე და ღამე, რა	1
	2	გამოვიღეს თქნდა შეწევნად მაღლი-	2
	3	სა მიერ და მოზღუნეს გულნი თქნი <ნი>	3
97	4	და გულისსიტყვანი ქეს მიერ : ჭეშმარ-	4
	5	იტად შვილნი სახლსა შინა ავაზაკი-	5
	6	სასა მყოფ ვართ [და] საკრველითა	6
	7	სიკვდილისათა ვარ<თ> ჩუენ შეკრულ :	7
98	8	<ჭე>[შ]მართად გეტყვ თქნი [რ] ჩნი ესე უდ-	8
	9	<ებე>ბად და დამდაბლე[ბად] და გარეშე	9
	10	<ყო>[ფ]ად ესე ჩნი სა<თნი>[ოე]ბისაგან არა	10
	11	<ხთ>[უ] ჩნდა ზღვევა [არ]<ს> ად ანგელ-	11
	12	<ოზოცა შ>[რო]მა არს [და ყ]ლთა წთა	12
	13	<ქ>[სთა რ] არა სა>და [ა]ქამოდ<ე> [გა]ნ-	13
99	14	<უსუენების ჩნივს ჭეშმ>[არი[ტ]<ად>	14
Frgm. Mr	15	<შვილნი რ დ>ამ[დ]<აბლებად ესე ჩნი>	15
	16	<მწუნარე>[ბა] არს მათ <ყლთა, და კდ>	16
	17	<ცხორე>ბად ჩნი და ს<იქადელი სისა>-	17
100	18	<რულს-ცე>მნ მათ ყლთა <და ცანთ რ სა>-	18
	19	<ხიერე>ბად მამისად არ<ა დაცხრების ვი>-	19
lost	20	<ნათგან აღიძრა ქველის-ყოფად ჩნდა>	20
	21	<მარადის ვე დღინდელად დღემდე>	21
	22	<რა არა თანამლებ გვენეს ჩნი თავისა>	22
101	23	<ჩნისა : და რ თვთ-ველმწიფედ>	23

Tab. 1b: Sin. georg. N 13, fol. 106 + Fragn. M (upper text)

verso			
N 13,106v	1	ღაკეზადენით ამის თვის [გ]<უეძიებ>-	1
	2	ენ ჩ ^ნ ეშმაკნი მ ^ს ამისთვის წერილ არ[ს]<:>	2
	3	[ღ]აბანაკებულ არს ანგელოზი ო ^დ გარ-	3
	4	ემო მოშიშთა მისთა და იჰსნეს ივინი :	4
102	5	[ა]წ შვილრო უწყებათ თქ ^{ნი} მნებაეს	5
	6	ვინადგან [ა]<ღ>ძრვად ესე იყო ვ ^ე	6
	7	აქამოდღე ყ ^{ნი} ვე : რავდენნი გარემ[ე]	7
	8	იქმნეს სა[თ]<ნო>ებისგან და აღეს<რუ>-	8
	9	ღნეს უკეთურებანი მათნი [შ]<ვილ>-	9
103	10	ად ეშმაკისა <შე>[რა]ცხილ არიან : ღ[ა] <აწ>-	10
	11	ვე მათგან[ნ]<თ>ა ცნეს : და ა[მი]<სთვისცა>	11
	12	ჰ[ელი] შეყვეს სა[ქ]მედ <თითოეულისა ჩ ^{ნი} >-	12
104	13	[სა ნ]ებისებრ [მ]ა<თისა რ ^ე ესე იციან>	13
	14	<ვ ^ე ზ>[ე]<ცით გარდამოვარდა ეშმაკი>	14
Frgm. Mv	15	<ამპარტავანე>ბი[თ]ა<ამისთვისცა რ ^ე ღ>-	15
	16	<ნი იგი მიიწინ>ნეს დიდ<სა ზომსა>	16
	17	<გარდარეულს>[ა] ესე მოუკ<დიან>	17
	18	<მათ პ ^ე ზ : რ ^ე > [ვ]ელონ არია[ნ] <ამ>-	18
	19	<პარტავანებითა და> [მაო]<ცნებე>-	19
lost	20	<ლობთა ურთიერთარს : ...>	20
	21	...	21

New Manuscript Finds in St. Catherine's Monastery

Tab. 2: Sin. georg. N 13, fol. 105v / 106r + Fragm. M (lower text)

Lk.				Lk.
	1	105v		1
	2			2
1,69	3			3 1,76
	4			4
	5			5
	6			6
(1,70)	7			7 1,77
	8			8
	9			9
(1,71)	10			10 1,78
	11			11
	12			12
(1,72)	13			13
	14	106r		14
	15			15 1,79
(1,73)	16			16
	17			17
(1,74)	18	←M		18
	19			19 1,80
	20			20
	21			21
1,75	22			22

ბიბლიოგრაფია

References

- Z. Aleksidze, M. Shanidze, L. Khevsuriani and M. Kavtaria, *Catalogue of Georgian Manuscripts Discovered in 1975 at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai* (Athens, 2005).
- J. Gippert, W. Schulze, Z. Aleksidze and J.-P. Mahé, *The Caucasian Albanian Palimpsests of Mt. Sinai*, vol. II [Monumenta Palaeographica Medii Aevi, Series ibero-caucasica: 2/2] (Turnhout, 2008).
- J. Gippert, *The Caucasian Albanian Palimpsests of Mt. Sinai. vol. III: The Armenian Layer* [Monumenta Palaeographica Medii Aevi, Series ibero-caucasica: 2/3] (Turnhout, 2010).
- V. Imnaishvili, *Teachings of Holy Fathers* (Tbilisi, 1975) (in Georgian).
- M. Tarchnischvili, *Le grand lectionnaire de l'église de Jérusalem* [édition], t. I-II (Louvain, 1959-1960).

იოსტ გიპერტი

წმინდა ეკატერინეს მონასტერში აღმოჩენილი ახალი ხელნაწერები

წინამდებარე ნაშრომში განხილულია სინას მთის ქართული ხელნაწერების ახალი კოლექციის ფრაგმენტები, რომლებიც არ არის შეტანილი წმინდა ეკატერინეს მონასტრის ქართულ ხელნაწერთა ახალ კატალოგში. წარმოდგენილია, აგრეთვე, ფრაგმენტების იდენტიფიცირებისათვის გამოყენებული მეთოდები.

საგულისხმოა ის გარემოება, რომ ახალი კოლექციის დიდი ნაწილი ძალიან ცუდ მდგომარეობაშია, განსაკუთრებით – ფრაგმენტები. შესაბამისად, ანალიზის პირველი ეტაპი ფრაგმენტებში მოცემული ტექსტის ნაწყვეტების იდენტიფიცირებას მოიცავს, რისთვისაც აუცილებელია ასოების გარკვეული რაოდენობის ამოკითხვა. TITUS-ARMAZI-ის ძველი ქართული ტექსტების მონაცემთა ბაზის მეშვეობით ტექსტის იდენტიფიცირება ასოების მცირე რაოდენობის შემთხვევაშიც არის შესაძლებელი. მაგალითად, როგორც ირკვევა, ფრაგმენტი C შეიცავს მუხლებს ლუკას სახარებიდან (4,41 და 43-44).

ამასთანავე, ტექსტის ერთი ნაწყვეტის ამოცნობა არ არის საკმარისი ფრაგმენტის იდენტიფიცირებისთვის. ოთხთავის ნაწყვეტი შეიძლება იყოს საკუთრივ სახარებიდან და ლექციონარიდანაც, ან ციტირებული იყოს ჰოლიმეტიკურ, ჰაგიოგრაფიულ და სხვა ტიპის ტექსტებში. განსახილველი ფრაგმენტი C შეიცავს უწყვეტ ტექსტს, რომელიც წარმოდგენილია ერთი და იმავე

თავის რამდენიმე მუხლით, რაც, ფაქტობრივად, გამორიცხულია ციტირების შემთხვევაში.

გაცილებით რთულია იმის დადგენა, ფრაგმენტი სახარებიდან მომდინარეობს თუ ლექციონარიდან. შესაბამისად, გასათვალისწინებელია შემდეგი გარემოებები:

პირველი – ლექციონარებისთვის დამახასიათებელია ტიპური ლიტურგიკული ტექსტის არსებობა – სათაურების დასათაურება ან მისი ნაკითხვის დროის მითითება. ამისი ნათელი მაგალითია ფრაგმენტი D, რომელზეც კარგადაა შემონახული თვის სახელწოდება (იანვარ-). როგორც სხვა მრავალ ლექციონარში, აქაც იგი წითელი ფერის მელნითაა დაწერილი.

მეორე – ნაწყვეტები ლექციონარიდან განსხვავდება სახარების ნაწყვეტისგან. ფრაგმენტ C-ს შემთხვევაში ამოკითხული ტექსტის რაოდენობა არ არის საკმარისი ამ საკითხის გადასაჭრელად.

მესამე – სახარების პასაჟების მხოლოდ შეზღუდული რაოდენობა იკითხება საკითხავების სახით. ძველი ქართული ლექციონარები ამ თვალსაზრისით ორი ტრადიციის მატარებელია: არქაული – იერუსალიმურისა და გვიანი – ბიზანტიურისა. სინაზე დაცული, ასომთავრული ანბანით დაწერილი, ლექციონარები, ჩვეულებრივ, მისდევს იერუსალიმურ ტრადიციას, მაშინ როდესაც ბიზანტიური სტილი წარმოდგენილია ნუსხური ანბანით შესრულებულ ხელნაწერებში. ფრაგმენტ C-ს recto-ზე (ლუკა 4,41) წარმოდგენილი ტექსტი არ გვხვდება იერუსალიმის ტიპის ქართულ ლექციონარებში, ბიზანტიურ ტიპს კი აქვს შესატყვისი (სულთმოფენობიდან მეცხრამეტე კვირის ორშაბათის) საკითხავი. ამასთანავე, ეს მაინც არ არის საკმარისი იმისთვის, რომ ფრაგმენტი C მივაკუთნოთ ბიზანტიურ ლექციონარს, რამდენადაც ის ასომთავრული ანბანითაა დაწერილი. თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ საკითხავის ინდექსი, იოანე-ზოსიმეს განმარტებით, არის ლუკა 4,31-41 მესამე კვირისთვის და ლუკა 4,42-5,11 მეოთხე კვირისთვის ეპიფანეს შემდეგ, მოცემული ფრაგმენტი შეიძლება „მისი“ ტრადიციის მატარებელი აღმოჩნდეს.

ფრაგმენტის ამა თუ იმ ხელნაწერისთვის მიკუთვნების მიზნით გასათვალისწინებელია ისეთი გარეგნული მახასიათებლებიც, როგორცაა ხელწერა და ზომები. მოცემული კონტექსტიდან გამომდინარე, „ზომებში“ იგულისხმება დაშორება სტრიქონებს შორის და ასოების ზომები/პარამეტრები. თუმცა, ისეთი პატარა ფრაგმენტი, როგორც არის C, არ გვიჩვენებს ხელნაწერი წყაროს სტრიქონების რაოდენობას. არც ამოკითხული ასოებია საკმარისი იმისათვის, რომ იგი სინური კოლექციის რომელიმე ხელნაწერის ნაწილად მივიჩნიოთ. იგივე შეიძლება ითქვას მისი ზომების განსაზღვრაზეც – ფრაგმენტში მხოლოდ ორი სტრიქონია შემორჩენილი. მიუხედავად ამისა, შესაძლებელია გამოვიან-

გარიშით ტექსტის პასაჟში არსებული სტრიქონების რაოდენობა (დაახლოებით 12 სტრიქონი ლუკა 4,41-დან 44-მდე და თითოეულ სტრიქონზე დაახლოებით 17 ასო). შესაბამისად, მოცემული ხელნაწერი, სავარაუდოდ, უნდა წარმოადგენდეს X საუკუნის იერუსალიმური ლექციონარის (N11) ნაწილს. თუმცა, ამ უკანასკნელის თითოეული გვერდი 30 სტრიქონს მოიცავს.

სხვა ფრაგმენტების შემთხვევაში უკეთესი მდგომარეობაა. მაგალითად, ფრაგმენტ E-ში შეგვიძლია ამოვიკითხოთ: *იგი მიმცემს მე და ვალს ვ(ითარც)ა*, რაც შეესაბამება მარკოზ 14, 20-21-ს; ეს ნაწყვეტი ფიქსირდება იერუსალიმური ტიპის ლექციონარის ვნების ხუთშაბათის საკითხავშიც (მარკოზ 14,12-26). ამის დასტურია ფრაგმენტ E-ს verso-ზე სათაურად გამოტანილი სიტყვები *დიდსა პარასკევსა*. თუმცა, მათ მოსდევს ტექსტის პასაჟის „ბუნდოვანი“ კვალი. იკითხება მხოლოდ წითელი მელნით შესრულებული სანყისი ასო *მ*, რაც არ არის საკმარისი საკითხავის იდენტიფიცირებისთვის. თუმცა, მოცემულ შემთხვევაში, სათაურამდე დაწერილ პატარა ზომის სამ ასოს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. *ტით* უნდა იყოს ოთხთავის ერთი პასაჟის, ამონას თავის რიცხვითი მნიშვნელობა (319), მათე 27,3, რომელიც *მ* ასოთი იწყება: *მაშინ ვ(ითარც)ა იხილა... აშკარაა ისიც, რომ, მათე 27,3-56* იკითხება იერუსალიმური ტიპის დიდი პარასკევის საკითხავებში.

ფრაგმენტ E-ს ანალიზის შედეგად შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ის იყო სხვა იერუსალიმური ლექციონარის ხელნაწერის, N10-ის, ნაწილი. ამასთანავე, N10-ის რვა ფურცელი შეიცავს ვნების კვირის საკითხავებს, ხოლო 4recto, რომელზეც მათე 27,7-14 არის წარმოდგენილი, შეიძლება იყოს ფრაგმენტ E-ს verso-ს გაგრძელება.

ფრაგმენტ D-ში მითითებული თარიღის (*იანვარ-*) გათვალისწინებით, ძნელდება მისი მიკუთვნება იმავე ლექციონარისთვის. შესაძლოა, ეს არის 18 იანვრის საკითხავი. ამას გვაგვარაუდებინებს ტექსტის პირველი სავარაუდო სიტყვა *მონასტერსა*, რომელიც იერუსალიმური ტიპის ლექციონარში დაცულ *ქოზიბას ღვთისმშობლის მონასტერს* ემთხვევა. სავარაუდოა, აღნიშნული შეესაბამებოდეს ფრაგმენტ ჭ-საც, რომელსაც სათაურად წარმოდგენილი აქვს *იანვარი*. ამ უკანასკნელს მოსდევს სიტყვა *მოციქული* და ინიციალი *ხ*. სავარაუდოდ, ეს უნდა იყოს 29 იანვრის საკითხავი. იერუსალიმური ტიპის ლექციონარში დაცულია საკითხავი სამოციქულოდან *გალატელთა მიმართ (6,14-18)* სათაურით *საკითხავი პავლე მოციქულისა გალატელთა*. ეს არის ერთადერთი ციტატა ეპისტოლეებიდან იანვრის თავის საკითხავებში, რომელიც იწყება *ხ*-თი (*ხოლო*).

D და F ფრაგმენტები შეგვიძლია მივაკუთვნოთ N11 ხელნაწერს, რომელიც შედგება 7 ფურცლისა და სამი პატარა ფრაგმენტისგან. სავარაუდოდ, ამ

ხელნაწერში შედიოდა წლის საკითხავების დიდი ნაწილიც, რაზეც მიუთითებს ჩვენამდე მოღწეული არაერთი შესავალი ნაწილი (მითითებული პერიოდით – ხორციელის კვირიდან 25 მაისამდე).

N11 ხელნაწერის სხვა ფურცელზე წერია ნაწყვეტი იერემიას წინასწარმეტყველებიდან (14,7-9; 15,20-21; 31,23; და 16,19). ამ გვერდზე ნაშლილი სვეტის ერთი ნაწილი აღმოჩნდა ფრაგმენტ G-ში. ის წარმოგვიდგენს იერემია 14,19-21-სა და 15,17-18 -ს და ზუსტად შეესაბამება N11-ის „გამოტოვებულ“ ადგილებს.

ხელნაწერებს შორის არის კიდევ ერთი ფრაგმენტი დ H, რომელიც შეიძლება მივაკუთვნოთ N11 ხელნაწერს. ამ ფრაგმენტში დაცული საკითხავის სათაური ამკარად წარმოადგენს დაბადების ტექსტს (ԾԿԾԿՆԱ). თუმცა, ის რამდენიმე სიტყვა, რომელიც შემდგომ იკითხება (...მოვიდა... თვსთა...) არ იძლევა ნაწყვეტის იდენტიფიცირების საშუალებას. მსგავსი სიტყვები დაბადების ოთხ მუხლში არის წარმოდგენილი (9,22: ... გამოვიდა გარე და უთხრა ძმათა თვსთა; 19,14: გამოვიდა ლოთ და თქუა სიძეთა მიმართ თვსთა; 37,23: და იყო, რაჟამს მოვიდა იოსებ ძმათა თვსთა თანა; 38,1: და იყო მას ჟამსა ოდენ წარმოვიდა იუდა ძმათა თვსთაგან); თვსისა-დ წაკითხვის შემთხვევაში კი 27,30-იც არის გასათვალისწინებელი (გამოვიდა იაკობ პირისაგან ისაკისა, მამისა თვსისა). თუ მხედველობაში მივიღებთ N11 ხელნაწერის გარეგნულ მხარეს, მაშინ მხოლოდ იერუსალიმის ლექციონარებში წარმოდგენილი 9,22 და 19,14 პასაჟები ჩაითვლება ფრაგმენტ H-ს შესაბამისად. თუმცა, ფრაგმენტ H-ში მითითებული მომდევო ასოები (...ესმ... იგი ყ... ...რ(ომელ)ი ე... ან..და...) შეესაბამება მხოლოდ 37,23-24-ს, რომელიც იკითხება, როგორც: *განძარცუეს მას სამოსელი იგი ყუავილოანი, რომელი ემოსა. და მიიყვანეს და შთააგდეს იგი...* შესაბამისად, თითოეულ სტრიქონში ფიქსირდება 13 ასო, რაც ძალიან ცოტაა N11-ისთვის. თუმცა, ფრაგმენტი H უფრო მეტად შეესაბამება ლექციონარ N88-ს. სავარაუდოდ, N11 და N88 ერთი და იმავე გადამწერის მიერ არის შესრულებული (N88 შესრულებულია განსხვავებულ ზომებში – 22 სტრიქონი და 13 ასო თითოეულ სტრიქონში). N88 ხელნაწერის ერთი ფურცელი შეიცავს დაბადების 37,23-31 მუხლებს, ხოლო ფრაგმენტი H ავსებს გამოტოვებული საკითხავის დასაწყისს.

სინას მთაზე დაცულ ფრაგმენტებს შორის ბიბლიური ტექსტების ნაწყვეტები მხოლოდ ასომთავრულით არ არის დანერვილი. ნუსხურით შესრულებული ფრაგმენტი I-ის ორი ფურცელი ცალსახად წარმოადგენს 117 ფსალმუნის 10-11 და 19-22 მუხლებს. სავარაუდოა ისიც, რომ მოცემული ფრაგმენტი ლექციონარიდან მომდინარეობს. თუმცა, გასაკვირია, ლექციონარში ერთი ფსალმუნის მუხლების გრძელი თანმიმდევრობის დაფიქსირება. აქედან გამომდინარე, ფრაგმენტი I წარმოადგენს ფსალმუნის ხელნაწერის, კერძოდ, N82 ხელნაწერის ნაწილს, რომელიც 118 ფსალმუნის მესამე მუხლით იწყება.

ნუსხურით შესრულებული ფრაგმენტი J-ს წარმომავლობის დადგენა უფრო ძნელია. მასში დაცული ტექსტის დიდი ნაწილი არის მოსეს ხუთნიგნეულის გამოსლვათა 2,11-15 და 22 და აშკარად წარმოადგენს უწყვეტ პასაჟს. თუმცა, verso-ს მეშვიდე სტრიქონიდან სხვა ტექსტის ნაწყვეტი იწყება. სავარაუდოდ, ის უნდა იყოს საქმე მოციქულთაგან – 1,6-8, ან 2,1-3. ამათგან უპირატესობა ენიჭება 1,6-8-ს, რომლის მეათე სტრიქონი შეიცავს სიტყვას ქუეყანაჲ (1,7). მაშასადამე, ის შეიძლება იყოს ლექციონარის საკითხავი სათაურების გარეშე. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ ყველა მითითებული პასაჟი (გამოსლვათა 2,11-22, საქმე მოციქულთა 1,6-8 და 2,1-3) წარმოდგენილია როგორც იერუსალიმური, ასევე ბიზანტიური ტიპის ლექციონარში, ნაწყვეტს არ მოსდევს საქმე მოციქულთას პირველი თავის მუხლები. შესაბამისად, ფრაგმენტი J-ს წარმომავლობის საკითხი გაურკვეველია.

საკმარისი რაოდენობის ტექსტის ამოკითხვის შემთხვევაში, არაბიბლიური ფრაგმენტების წარმომავლობის დადგენაც არის შესაძლებელი. ამისი მაგალითია ფრაგმენტი K, რომელიც შეიცავს ნაწყვეტს წმ. ეფთვიმეს ცხოვრებიდან. შესაძლოა იმისი მტკიცება, რომ ის (სხვა ფრაგმენტებთან ერთად) ეკუთვნის ძველ კოლექციის N43-დან წარმომდგარ N94 ხელნაწერს.

არაბიბლიური ტექსტის შემცველი ფრაგმენტებიდან აღსანიშნავია ფრაგმენტი L, რომელიც აშკარად სირიულ-პალესტინური პალიმფსესტია. გარეგნული ნიშნების მიხედვით ის ჰგავს N71-ს, რომელიც იოანე-ზოსიმეს ხელნაწერად არის მიჩნეული. თუმცა ფრაგმენტი K-ს ზედა ტექსტი არ მიჰყვება N 71-ის საკითხავთა საძიებელს. ის წარმოადგენს ნაწყვეტს კირილე იერუსალიმელის სიტყვიდან ჯვრის პოვნის შესახებ. იერუსალიმური ტიპის ლექციონარში ეს წერილი იკითხება 7 მაისს. შესაბამისად, უნდა ვივარაუდოთ, რომ არსებობდა საძიებელში მისი ჩამატების შესაძლებლობაც.

ფრაგმენტი M შეიცავს ასკეტურ მასალას. მასში წარმოდგენილი რამდენიმე სიტყვა არის წმ. ანტონის მეოთხე სიტყვიდან. ის აშკარად მომდინარეობს N13 ხელნაწერიდან, რომელიც „ალბანური“ პალიმფსესტის ძირითად ნაწილს შეიცავს. საუბარია 106-ე ფურცელზე, რომლის verso-ზე დაცულია „ალბანური ტექსტი“ ლუკა 1,61-64-ისა, ხოლო recto-ზე წარმოდგენილია 1,78-80. რადგან ფრაგმენტ M-ის ქართული ტექსტი აგრძელებს 106-ს, მისი ქვედა ფენის recto-ზე არსებული ტექსტი შეესაბამება ლუკა 1,66-67-ს, ხოლო verso-ზე – ლუკა 1,73-74-ს.